

Педагогічний меседж інноваційної діяльності майбутніх фахівців**Богуш Алла Михайлівна¹***Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*E-mail: allabogush777@gmail.comORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5678-5455>

Researcher ID: P-6834-2019

У статті на підставі аналізу джерельної та наукової бази проблеми інновації та інноваційної діяльності розкрито ключові поняття подальшого дослідження, схарактеризовано дискусійні питання та окреслено власний погляд щодо досліджуваного конструкту. Педагогічний меседж розуміємо як педагогічну професійну спрямованість і зміст інноваційної діяльності майбутніх фахівців у різних галузях освіти. Розглянуто дефініції понять і феноменів «інновації», «інновації в освіті», «інноваційна діяльність», «нововведення», «педагогічний провайдинг в інноваційній освіті». З'ясовано витоки у науковому обігу понять «нововведення», «інновації». Педагогічні інновації розуміємо як творчий освітній процес нововведень, спрямований на оновлення змісту, форм, засобів і методів навчання і виховання, застосування нових (як за змістом, так і за формою) технологій, організаційних діалогових, інтерактивних форм взаємодії викладача зі студентами, які глобально змінюють характер набуття майбутніми фахівцями професійних умінь і навичок та засвідчують ефективність кінцевого результату.

Інноваційну діяльність студентів розглядаємо як спрямованість особистості студента на активну науково-педагогічну діяльність для здобуття нової освітньої, наукової чи професійної інформації, занурення її у новий інформаційний простір.

Витоки досліджень проблеми «інноватики» та «інноваційної діяльності» сягають другої половини XIX ст. в зарубіжній педагогічній науці з появою нової педагогічної галузі – експериментальної педагогіки (А. Біне, О. Декролі, А. Лай, Е. Клаперед, В. Кільпатрик, Е. Мейман, Е. Торндайк та ін.), стрижнем якої був творчий розвиток особистості.

Під педагогічними інноваціями розуміємо творчий освітній процес нововведень, спрямований на оновлення змісту, форм, засобів і методів навчання і виховання майбутніх фахівців, застосування нових (як за змістом, так і за формою) технологій, організаційних діалогових форм взаємодії педагога з учнями (викладача зі студентами), які глобально змінюють як зміст, так і форми його набуття та результатів освіти.

Ключові слова: інновації, інноватика, інноваційна діяльність, нововведення, провайдинг, майбутні фахівці.

Вступ. Глобалізація освітніх процесів, визначення нових векторів сталого розвитку, входження України до єдиного загального європейського освітнього простору, нові тенденції інноваційного розвитку освіти на всіх її рівнях спонукають до змін у всій системі освіти України, розбудовується нове інформаційне суспільство, що вимагає підготовки нової генерації майбутніх фахівців у різних галузях освіти.

Освіта, віддзеркалюючи соціально-економічні запити, стає, за словами В. Кременя, вагомим ресурсом у конкуруючих ринкових суспільствах, які пришвидшують інноваційний поступ (Кремень, 2010: 10). Нові життєві виклики змушують сучасну людину, сучасних фахівців бути мобільними, гнучкими, поінформованими, відповідальними, мотиваційними до інноваційної діяльності. Натепер активно формуються такі інноваційні утворення, як «світовий освітній простір», «європейський освітній простір», «світові освітні мережі», «дистанційне навчання», які спонукають до суттєвих змін у системі освіти, застосування нових методів і технологій в освітньому процесі, підтримці експериментально-дослідницької діяльності та інновацій, мережевому поширенні знань, обмін інноваційною інформацією та передовим педагогічним досвідом.

Отже, реформування та модернізація сучасної вищої освіти України є одним із першочергових завдань, які відкривають шлях до європейського інноваційного освітнього простору.

¹ доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Мета та завдання дослідження. Метою статті є висвітлення результатів теоретичного дослідження педагогічного меседжу інноваційної діяльності майбутніх фахівців. Завданнями статті є розкриття дефініції супутніх понять феномена «інноваційна діяльність» та специфіки її формування у майбутніх фахівців закладів вищої освіти.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, узагальнення та систематизація наявних досліджень з проблематики інноваційної діяльності майбутніх фахівців, інтерпретація власних поглядів щодо сутності ключових понять дослідження.

Результати дослідження та їх обговорення. Педагогічний меседж розуміємо розуміємо як педагогічну професійну спрямованість і зміст інноваційної діяльності майбутніх фахівців у різних галузях освіти.

Проблема інновацій, інноваційної діяльності та її формування у майбутніх фахівців у процесі навчання їх у закладах вищої освіти була предметом багатьох досліджень сучасних як зарубіжних (К. Блаір, І. Бронівський, І. Бруєр, І. Джонсон, М. Кларін, Н. Лапін, А. Найн, А. Пригожин, Н. Юсуфбекова та ін.), так й українських учених (Л. Ващенко, І. Дичківська, В. Захарченко, Т. Зінчук, С. Ілляшенко, К. Кашук, В. Кремень, А. Литвинов та ін.) тощо. Специфіку інноваційної діяльності та її формування у майбутніх фахівців учені досліджували в різних сферах життєдіяльності, як-от: суспільно-політичній, економічній, соціокультурній, психологічній, педагогічній та ін. Для організації подальшого експериментального дослідження виникає необхідність з'ясувати наявну теоретичну платформу наукової термінології щодо феномену «інноваційна діяльність» та її складників.

З'ясуємо насамперед дефініцію поняття «інновації». Зазначимо, що в науковій літературі означений термін розглядається у широкому значенні як істотний елемент (чи сегмент) будь якого розвитку у вимірі суспільства, нововведення, відновлення та відповідні зміни. У педагогічних термінологічних джерелах позиціоновано феномен «інновації в освіті» як: «тенденції нагромадження і видозміни різноманітних ініціатив і нововведень в освітньому просторі, які в сукупності приводять до більш чи менш глобальних змін у сфері освіти і трансформації її змісту і якості» (Гончаренко, 2011: 195); «цілеспрямований процес часткових змін, які ведуть до модифікації мети і цілей навчання; виникнення нової технології навчання або у зміні її принципів, на яких будується функціонування системи освіти» (Гончаренко, 2011: 196); «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого етапу» (Ващенко, 2008: 338); «нововведення в педагогічну діяльність, зміни у змісті і технологіях навчання і виховання, які передбачають підвищення ефективності освітнього процесу» (Рапацевич, Астахов, 2010: 273); «цілеспрямовані зміни, які вносять в освітнє середовище нові стабільні елементи (новшества), які місять новації і сприяють покращенню як окремих частин, структурних компонентів, так й освітньої системи вцілому» (Коджаспірова, Коджаспіров, 2005: 102).

Сучасні вчені (А. І. Дичківська, Л. Калуська, М. Кларін, А. Литвинов, А. Найн, А. Пригожин та ін.) висвітлюють своє бачення термінолексми «інновації». Так, за А. Найном, інновації – це «принципово нове утворення, нова ідея (інший інноваційний підхід), що істотно змінює ситуацію, технологію навчання, новий тип освітнього закладу або ж управління освітою» (Найн, 1993: 26). Інші вчені (М. Кларін, А. Пригожин) пов'язують інновації з процесом життєвих перетворень: «зміни, які носять істотний характер, супроводжуються змінами в образі діяльності, стилі мислення тощо» (Кларін, 1993). А. Пригожин вбачає в інноваціях основний інструмент перетворень, суттєвих цілеспрямованих змін, у процесі яких відбуваються прогресивні, якісні трансформації, які реалізують певні цілі і потреби з-поміж величезної кількості різнопланових перетворень (Пригожин, 1989).

І. Дичківська специфікує феномен «інноваційні освітні процеси» як комплексні процеси створення, впровадження, поширення інновацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл» (Дичківська, 2004: 95). Незаперечним є теза щодо комплексного впливу нововведень в освітній процеси. Водночас виникає запитання: про який (і кого?) життєвий цикл йдеться? За А. Литвиновим, інноваційна освіта – це насамперед «зміна парадигми, нова педагогіка, нові освітні процеси; інноваційна діяльність в освіті є засобом реалізації нових завдань, який виконує роль чинника й каталізатора в динамічній освітній системі, відповідно до умов її розвитку» (Литвинов, 2019: 8). Інновацію вчений розуміє як «кінцевий продукт застосування новизни з метою зміни об'єкта управління й забезпечення економічного, соціального, науково-технічного, екологічного та іншого ефекту» (Литвинов, 2019: 16).

Феномен «інновації» в педагогічній науці специфікують такі супутні номінації, як: «інновації-трансформації», «інноваційний потенціал педагога», «інноваційна діяльність викладача», «інноваційні технології».

Оскільки позиціонована низка синонімічних понять інноваційної спрямованості безпосередньо пов'язана з вищою педагогічною освітою, з'ясуємо їх дефініції. Так, інновації-трансформації здатні перетворювати традиційний освітній процес закладу вищої освіти на його дослідницьку спрямованість, організацію пошукової освітньо-пізнавальної діяльності студентів.

Вважаємо, що така трансформація інноваційної діяльності в студентські аудиторії неможлива без ініціативи викладача, за С. Гончаренком (Гончаренко, 2011: 195), інноваційна діяльність викладача полягає насамперед у створенні і використанні педагогічних інновацій в освітній установі певного інноваційного середовища (у нашому випадку – студентського середовища закладу вищої освіти).

Водночас, щоб залучити студентів до активної інноваційної науково-педагогічної діяльності викладач повинен мати потужний інноваційний потенціал, який розглядаємо як сукупність особистісних, творчих, креативних, соціокультурних якостей особистості викладача, наявність інтересу і бажання застосовувати інновації як в освітньому процесі, так і в науково-інноваційній діяльності зі студентами, засобами інноваційних технологій.

Інноваційну діяльність студентів розглядаємо як спрямованість особистості студента на активну науково-педагогічну діяльність для здобуття нової освітньої, наукової чи професійної інформації, занурення їх у новий інформаційний простір.

Зазначимо, крім поняття «інновації» у словникових джерелах специфіковано й термін «інноватика», яка характеризується як «наука про оновлення освіти, теорії інноваційних процесів, учення про створення і застосування інновацій у їх органічній єдності» (Словник, 2001: 49); «галузь педагогічної науки, яка вивчає процес оновлення педагогічної діяльності, її принципи, закономірності, засоби і методи» (Гончаренко, 2011: 195).

Витоки досліджень проблеми «інноватики» та «інноваційної діяльності» сягають другої половини XIX ст. в зарубіжній педагогічній науці з появою нової педагогічної галузі – експериментальної педагогіки (А. Біне, О. Декролі, А. Лай, Е. Клаперед, В. Кільпатрик, Е. Мейман, Е. Торндайк та ін.), стрижнем якої був творчий розвиток особистості. На початку XX століття актуалізувався інноваційний напрям у зарубіжній педагогіці, про що свідчить поява освітніх закладів нового типу: «Лабораторна школа» (Дж. Дьюї), «Органічна школа» (М. Джонсон), «Школа гри» (К. Пратт), «Дитяча школа» (М. Наумберг), нові школи Західної Європи, дитячі будинки Я. Корчака (Польща) та ін. Всі новітні школи об'єднувала їхня гуманістична спрямованість та реалізація новаторських ідей того часу (М. Монтесорі, Р. Штайнер, С. Френе та ін.).

Становлення інноваційної педагогіки в Україні у другій половині XXI ст. відбувалося під впливом ідей К. Д. Ушинського, педагогів-рефлексологів (О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський), педагогів естетичного напрямку (Я. Мамонтов), вільного трудового виховання (Я. Чепига), національного виховання (В. Дураківський), гуманістичної педагогіки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, А. Захаренко, М. Гузик, А. Сологуб, М. Чумарна, А. Кіянський, М. Палтишев та ін.).

Історичний науковий екскурс щодо досліджуваного конструкту засвідчив першочерговість функціонування спорідненого терміна «нововведення», що було сформульовано ще Е. Роджерсом, яке він розуміє як ідею, яка є новою для конкретної особи. При цьому, на думку автора, немає значення, чи є ідея об'єктивно новою чи ні, її визначають у часі, який пройшов з її відкриття або першого використання (Литвинов, 2019: 8,9). Як бачимо, для Е. Роджерса стрижневою ідеєю у нововведенні є «щось нове». Водночас у педагогіці, як зазначає А. Литвинов, під «новим» розуміють не будь-яке вперше утворене явище (чи вперше запозичений термін), а тільки цілеспрямовані зміни, що вносять у сферу впровадження нові стабільні елементи, тобто нововведення (Литвинов, 2019: 10).

Проблема «нововведень» була предметом дослідження ряду вчених (М. Бургін, І. Дичківська, М. Лапін, А. Литвинов, А. Пригожин, М. Поташник та ін.), які висловлювали свій погляд щодо розуміння поняття «нововведення». Так, за М. Лапіним, «нововведення» - це свідоме введення і в основних рисах відтворення (тиражування), зміна структури та (чи) процесу функціонування соціотехнічної системи як елемента або підсистеми і відповідають як закономірностям розвитку суспільства, так і внутрішнім законам розвитку об'єкта, що змінюється (Лапін, 1980: 70).

Відзначимо, що Н. Юсуфбекова всі інноваційні процеси розглядає як процеси створення нововведень, їх осмислення педагогічним товариством і використання у практиці навчання і виховання (Юсуфбекова, 1991). Суголосні з думкою вченої, що нововведення уже за своєю дефініцією є процесом

активного втілення чогось нового. Такий підхід до розуміння «нововведення» закономірно змінює і сутність поняття «інновації». Не можна не погодитись у цьому відношенні з А. Литвиновим, який зазначає, що «інновації передбачають створення нововведень, але є перетвореннями, змінами в організації діяльності, її стилю і критичного мислення особистості» (А. Литвинов 2019: 14). Вчений переконаний, що будь-яка інновація перебуває в певній суперечності із традицією. Водночас інновація, тобто її втілення у процес можливе тільки тоді, коли вона (інновація) вкорениться у сталу традицію і змінить її, тоді виникає нова традиція, що стимулює творчу, дослідницьку діяльність особистості (Литвинов, 2019: 14).

Будь-яка інноваційна діяльність у будь-якій сфері, в тому числі і в психолого-педагогічній для її актуалізації потребує відповідного забезпечення матеріальних і нематеріальних ресурсів, тобто «провайдингу інновацій» (провайдинг з англійської – забезпечення, тих, хто навчається). Ряд учених (С. Володін, М. Денисенко, Т. Зінчук, М. Кащук та ін.) визначають провайдинг інновацій як систему перетворення наукових знань на ринковий продукт; посередницьку діяльність у сфері трансферу технологій; що передбачає залучення фахівців-провайдерів до комерціалізації інноваційних розробок через консалтовий супровід, венчурне фінансування та інноваційне бізнес-проєктування з метою просування на ринок інноваційної продукції (Зінчук: 2012). А. Литвинов у новому навчальному посібнику для студентів «Педагогічний провайдинг інновацій в освіті» визначає провайдинг інновацій як «комплексне забезпечення процесів створення, розроблення, освоєння, поширення та використання нововведень, що має на меті підвищення ефективності змісту та технологій навчання і виховання» (Литвинов, 2019: 15).

Зазначимо, що результати аналізу наявних досліджень з проблеми інновацій (нововведень) засвідчують різні види їх класифікацій ученими, як-от: методологічні, інституційні, змістові, технологічні, освітні, педагогічні, науково-виробничі, соціально-економічні, локальні, управлінські тощо.

Розглянемо для прикладу інновації у формах, методах і технологіях навчання і виховання, а саме:

- дистанційна форма навчання;
- діалогічні, діалогові інтерактивні форми, методи, засоби навчання і виховання;
- розвивальне, диференційоване, індивідуально зорієнтоване, алгоритмізоване, проєктне навчання і виховання.

Учені (А. Лапін, А. Литвинов) зазначають, що будь-який інноваційний процес повинен пройти певні етапи від його початку до завершення, інакше не буде досягнута мета нововведень.

Отже, під педагогічними інноваціями будемо розуміти творчий освітній процес нововведень, спрямований на оновлення змісту, форм, засобів і методів навчання і виховання майбутніх фахівців, застосування нових (як за змістом, так і за формою) технологій, організаційних діалогових форм взаємодії педагога з учнями (викладача зі студентами), які глобально змінюють як зміст, так і форми його набуття та результатів освіти.

Впровадження інновацій в освітньо-виховний процес будь-якого закладу освіти (дошкільного, початкової та основної школи, вищих закладів освіти) залежить передусім від інноваційно налаштованих кадрів (учителів, викладачів) та інноваційної активності тих, хто задіяний в інноваційну діяльність.

Інноваційну діяльність в освітньому процесі закладів вищої освіти розуміємо як інтегровану взаємодію викладачів-новаторів фахових дисциплін, активності студентів-виконавців та студентів-ініціаторів, готових не тільки до впровадження нововведень у процесі їхньої фахової підготовки, а й до ініціювання нововведень.

Отже, виникає необхідність введення до навчальних планів студентів магістратури обов'язкової дисципліни фахової спрямованості щодо інноваційної професійної діяльності майбутніх фахівців.

Висновки. Підготовка майбутніх фахівців педагогічної галузі зумовлена насамперед докорінними змінами в економічних, соціокультурних, інформаційних сферах сучасної життєдіяльності людини та інноваційної політики держави в цілому. Сучасний випускник педагогічного закладу вищої освіти повинен бути готовим до нових ринкових відносин в організації інноваційної діяльності в системі професійної освіти; оволодіти відповідними вміннями і навичками впровадження інновацій; методикою розроблення і впровадження інноваційних проєктів у сферу професійної освіти та механізмами їх реалізації; засвоїти специфіку інноваційної діяльності відповідно до освітнянської чи професійно-освітнянської галузі.

Перспективи подальших досліджень. У перспективі передбачається дослідити готовність майбутніх фахівців дошкільної освіти (студентів магістратури) до інноваційно-педагогічної діяльності.

Література

- Біла книга національної освіти України / за заг. ред. В. Г. Кременя. К., ТОВ «Інформаційні системи», 2010. 342 с.
- Blair K. How technology can change assessment: Policy Brief, October. 2012. Режим доступу: <http://iite.unesco.org/publications/en/files/3214710>.
- Bronowski J. Science and Human Values. Harper Collins, New York. 1990.
- Ващенко Л. Інноваційні процеси в системі загальної середньої освіти: особливості управління. *Освіта управління*. 2003, № 3. С. 97-104.
- Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Волинські обереги. 2011. 552 с.
- Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
- Дичківська І. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності. Монографія. Рівне. 2017.
- Johnson L. The 2009 Horizon Report. Texas.
- Зінчук Т. Трансфер інноваційних технологій: сутність та значення розвитку вітчизняної економіки. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/4262>
- Дошкольное образование. Словарь терминов / сост. Н. Виноградова и др. М.: Айрис-пресс, 2005. 400 с.
- Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
- Калуська Любомира, Отрощенко Марія. Інновації в дошкільлі. Мандрівець, 2010, 376.
- Кларин М. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. 176 с.
- Коджаспирова Г., Коджаспиров А. Словарь по педагогике. Москва: ИКЦ «МарТ», 2005. 448 с.
- Лапин Н. Актуальные проблемы исследования нововведений. М., 1980.
- Литвинов А. Педагогічний провайдинг інновацій в освіті. Суми: Університетська книга, 2019. 265 с.
- Найн А. Опыт инновационной деятельности в системе профессионального образования. *Педагогика*. 1993, № 3. С. 25-28.
- Новейший психолого-педагогический словарь / совт. Е. Рапацевич, общ. ред. А. Астахова. Минск: Современная школа, 2010. 928 с.
- Пригожин А. Нововведения, стимулы и препятствия. Социальные проблемы инноватики. М., 1989. 279 с.
- Юсуфбекова Н. Общие основы педагогической инноватики: опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. М., 1991, 92 с.

Pedagogical message of innovative activity of future specialists**Bogush Alla ²**

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

In the article, based on the analysis of the source and scientific base of the problem of innovation and innovative activity, the key concepts of further research are described, the discussion issues are characterized and our view on the studied construct is outlined. We understand the pedagogical message as a pedagogical professional orientation and the content of innovative activity of future specialists in various fields of education. Definitions of concepts and phenomena "innovation", "innovation in education", "innovational activity", "pedagogical provision in innovation education" are considered. The origin in the scientific circulation of the concept of "innovation" has been clarified. We understand pedagogical innovations as a creative educational process of innovations aimed at updating the content, forms, means and methods of teaching and education, application of new (both in content and form) technologies, organizational dialogue, interactive forms of teacher interaction with students who change globally the nature of the acquisition of professional skills by future specialists and certify the effectiveness of the end result.

We consider the innovative activity of students as the orientation of the student's personality to active scientific and pedagogical activity to obtain new educational, scientific or professional information, immersing themselves in a new information space.

² Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chairperson of the Faculty of the Theory and Methods of Preschool Education at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

The origins of research on the problem of “innovation” and “innovative activities” date back to the second half of the XIX century in foreign pedagogical science with the emergence of a new pedagogical field – experimental pedagogy (A. Binet, O. Decroly, A. Lai, E. Clapered, V. Kilpatrick, E. Mayman, E. Thorndike and others), the core of which was creative development of the personality.

The historical scientific digression on the studied construct testified to the priority of the functioning of the related term “innovation”, which was formulated by E. Rogers.

According to M. Lapin, “innovation” is a conscious introduction also in the main features of reproduction (replication), change of the structure and (or) process of functioning of the sociotechnical system as an element or subsystem and meet both the laws of society development and internal laws of development of object that changes.

Under pedagogical innovations we will understand the creative educational process of innovations aimed at updating the content, forms, means and methods of teaching and educating future professionals, the use of new (both in content and form) technologies, organizational dialogue forms of teacher-student (professor-students) interaction, which globally change both the content and forms of its acquisition and educational outcomes.

We understand innovative activity in the educational process of higher education institutions as an integrated interaction of teachers-innovators of professional disciplines, activities of students-performers and students-initiators, ready not only to introduce innovations in the process of their professional training, but also to initiate innovations.

Keywords: innovations, innovational activity, providing, future specialists.

References

- Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy [The White Book of National Education of Ukraine] (2010). K.: TOV «Informatsiini systemy» [in Ukrainian].
- Blair, K. (2012). *How technology can change assessment*. Policy Brief, October. <http://iite.unesco.org/publications/en/files/3214710>. [in English].
- Bronowski, J. (1990). *Science and Human Values*. Harper Collins, New York. [in English]
- Doshkolnoe obrazovanye. Slovar termynov [Preschool Education. Dictionary of Terms] (2005) M.: Airyspress. [in Ukrainian].
- Dychkivska, I. (2004). *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii [Innovative Pedagogical Technologies]*. K.: Akademvydav [in Ukrainian].
- Dychkivska, I. (2017). *Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh zakladiv do innovatsiinoi pedahohichnoi diialnosti [Preparation of Future Preschool Educators for Innovative Pedagogical Activity]*. Rivne [in Ukrainian].
- Honcharenko, S. (2011). *Ukrainskyi pedahohichni entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]*. Volynski oberehy [in Ukrainian].
- Iusufbekova, N. (1991). *Obshchye osnovy pedahohycheskoi ynnovatyky: opyt razrabotky teoryy ynnovatsyonnykh protsesov v obrazovanny [General Bases of Pedagogical Innovation: Experience of Development of the Theory of Innovative Processes in Education]*. M. [in Russian].
- Johnson L. (2009). *The 2009 Horizon Report*. Texas. [in English].
- Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (2008). K.: Yurinkom Inter, 2008. [in Ukrainian].
- Kaluska Liubomyra, Otroshchenko Mariia (2010). *Innovatsii v doskilli [Innovations in Preschool]*. Mandrivets [in Ukrainian].
- Klaryn, M. (1995). *Ynnovatsyy v myrovoi pedahohyky: obuchenye na osnove yssledovanyia, yhry diskussyy [Innovations in World Pedagogy: Training Based on Research Games and Discussions]*. Ryha: NPTs «Ekpseryment».
- Kodzhaspyrova, H., Kodzhaspyrov, A. *Slovar po pedahohyke [Dictionary of Pedagogy]*. Mosskva: YKTs «MarT», 2005. 448 s. [in Russian].
- Lapyn, N. (1980). *Aktualnye problemy yssledovanyia novovvedenyi [Current Issues of Innovation Research]*. M. [in Russian].
- Lytvynov, A. (2019). *Pedahohichni provaidynh innovatsii v osviti [Pedagogical Provision of Innovations in Education]*. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].
- Nain, A. (1993). *Opyt ynnovatsyonnoi deiatelnosti v systeme professyonalnoho obrazovanyia [Experience of Innovation in Vocational Education]*. Pedahohyka. 3, 25-28. [in Russian].

Noveishyi psykholoho-pedahohycheskyi slovar [The Latest Psychological and Pedagogical Dictionary] (2010). Mynsk: Sovremennaia shkola,

Рыгозһын, А. (1989). *Novovvedeniya, stymuly y prepiatstvyia [Innovations, Stimuli and Obstacles]*. Sotsyalnye problemy ynnovatyky. M. [in Russian].

Vashchenko, L. (2003). Innovatsiini protsesy v systemi zahalnoi serednoi osvity: osoblyvosti upravlinnia [Innovative Processes in the System of General Secondary Education: Features of Management]. *Osvita upravlinnia*. 3., 97-104 [in Ukrainian].

Zinchuk, T. *Transfer innovatsiinykh tekhnolohii: sutnist ta znachennia rozvytku vitchyznianoï ekonomiky [Transfer of Innovative Technologies: Essence and Significance of Domestic Economy]*. Retrieved from: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/4262> [in Ukrainian].

Accepted: May 14, 2020

